

АРХЕОЛОГІЧНІ ВІДКРИТТЯ

**КОРОТКІ ПІДСУМКИ РОБІТ
ПЛІСНЕСЬКОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ У 2012 р.**
М. А. Филипчук, А. М. Филипчук, Г. В. Соловій, Б. І. Завітій
Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000,
e-mail: archeofilip@ukr.net, zawitij@ukr.net

Згідно з програмою вивчення та збереження Пліснеського археологічного комплексу впродовж липня–серпня 2012 р. на його території проведено польові пошукові роботи*. Як і в попередні роки, основна увага була зосереджена на вивченні ліній захисту верхнього плато городища та слов'янського культового місця в ур. Оленин Парк.

В північно-західній частині IV лінії захисту, яка вивчалася нами впро-

---

© Филипчук М., Филипчук А., Соловій Г., Завітій Б., 2012

---

* Пліснесько досліджується уже понад 200 років. Перші роботи на пам'ятці були проведені ще в 1810 р. З цього часу і аж до початку XX ст. включно, коли професор кафедри класичної археології та праісторії Львівського університету К. Гадачек проводив пошуки на центральній ділянці городища в ур. Оленин Парк (1905, 1907 рр.), дослідники працювали у руслі скарбощукацтва, що відповідало становленню та розвитку археологічної науки. Перші кроки в напрямку фундаментального вивчення Пліснеська зроблено експедицією кафедри археології Львівського університету на чолі з Я. Пастернаком у 1940 р. та впродовж 1946–1949 рр. І. Старчуком, роботи якого планомірно виходили із розвідкових напрацювань свого колеги. Не останню роль у цьому відіграла й передова на той час методика горизонтальної і вертикальної фіксації рухомих та нерухомих об'єктів, застосована вченим. На жаль, фахівці, які проводили розкопки на пам'ятці в 50–70-х рр. XX ст. (О. Ратич, М. Кучера, Р. Багрій та ін.) не звернули уваги на інноваційні підходи І. Старчука, оскільки вони дотримувалися інших теоретико-методологічних засад, котрі відповідали II періоду розвитку археологічної науки. Їхні теоретико-методологічні засади не дуже відрізнялися від тих, що застосовувалися в той час і на інших пам'ятках. В цілому, всі ці фахівці схилилися до тієї картини історичного розвитку Пліснеська, що її подав М. Кучера. Новий період у дослідженнях пам'ятки припадає на кінець XX ст. З 1990 р. і до сьогоднішнього дня вивчення Пліснеська проводиться в руслі соціоархеології із застосуванням нових підходів під час формування джерельної бази, що дозволило проаналізувати і узагальнити набуті нашими попередниками знання і вважати Пліснесько комплексом археологічних пам'яток різних видів, простежити хронологію комплексу і розмежувати слов'янську і давньоруську добу в історії його розвитку, дослідивши низку “зовнішніх” і “внутрішніх” оборонних рубежів та співставивши їх відповідно із житлово-господарською забудовою, виявити крематорій і два ґрунтові тілопальні некрополі райковецької культури, тобто половину усіх відомих могильників останньої чверті I тисячоліття н.е. в українському Прикарпатті, відкрити і значною мірою вивчити слов'янське культове місце, локалізувати кілька середньовічних церков парафіяльного та монастирського характеру тощо. Особливої уваги заслуговує відкриття культового центру, котрий вивчався протягом 2009–2011 рр. та широкомасштабне і планомірне вивчення ліній захисту (2002 р. – VI лінія, 2007 р. – IV та південна частина VII ліній, 2008 р. – IV лінія, 2009 р. – IV лінія та захисний рубіж із західного краю ур. Дитинець, 2010 р. – північно-східна частина VII лінії, 2011 р. – V лінія).

довж 2007–2009 рр. поблизу ймовірного в'їзду, закладено розкоп I площею 52 м². Основна мета проведення робіт полягала в з'ясуванні конструктивних особливостей, часу функціонування та динаміки розвитку оборонного рубежу у цьому місці, а також в порівнянні результатів з тими, які були отримані нами впродовж 2007–2009 рр. В результаті проведених досліджень встановлено: суцільного облицювання напільної сторони валу, котре чітко зафіксоване у 2009 р., не простежено. Однак, це не означає, що його тут не було. В XVII ст. частину каміння із зовнішнього схилу валу монахи Підгорецького монастиря використали для спорудження своєрідних “загат” на дні нефункціонуючого рову. Адже, нижче ж по схилу плато знаходилися будівлі давнього монастиря, котрим загрожували змивні процеси під час осінньо-весняних паводків. Відкриті нами конструкції з внутрішньої сторони гребеня валу, відрізнялися від тих, котрі вдалося дослідити на цьому валі поблизу в'їзду. На наш погляд, передусім це пов'язано із тим, що саме в цьому місці лінія захисту поступово повертає в сторону півдня і далі проходить по краю стрімкого схилу. Загалом, повністю підтверджено нашу думку, висловлену на підставі робіт 2007–2009 рр., про два періоди у функціонуванні IV лінії захисту: перший – друга половина IX–перша половина X ст. та другий – друга половина X–кінець X ст. Особливої уваги заслуговують залишки заглибленого житла останньої третини IX ст., які віднайдено під основою валу першого періоду.

Розкоп II, площею 36 м² закладено поруч із розкопом III 2011 р. (із західної сторони). Дослідження цієї частини городища підтвердили попередні судження про планувальну структуру ділянки городища в ур. Оленин Парк протягом слов'янського та давньоруського періодів її функціонування. Вдалося відкрити чимало унікальних об'єктів (жертвні ями, кам'яні вимостки тощо). Загалом, отримано надзвичайно цінну інформацію про південно-західну частину культового місця.

У зв'язку з проведенням будівельно-земляних робіт в межах сучасного Підгорецького монастиря Чину Святого Василя Великого, який знаходиться на території Пліснеського археологічного комплексу, поблизу нині діючої підстанції, досліджено північно-східний кут монастирської будівлі кінця XVII–XIX ст. В розкопі III, площею 20 м² вдалося з'ясувати: місцезнаходження північної та східної стін споруди; характер і параметри залишків її фундаменту; призначення тощо. В процесі дослідження виявлено нечисленний, проте надзвичайно важливий рухомий матеріал, зокрема, фрагменти і уламки кахлів, мисок, тарілок, макітер, сковорідок, дзбанів, а також залізні побутові предмети та монети другої половини XVIII–початку XIX ст. На нашу думку, нововідкритий нами об'єкт слід віднести до житлового монастирського комплексу, в якому були розміщені келії. Отримана інформація проливає світло на побут монахів Підгорецького монастиря впродовж зазначеного часу.

Після закінчення польових досліджень на місці всіх розкопів проведено рекультивацийні роботи.